

Cor Trompetter, *Geschiedenis van Twente. Van oorlogsgebied tot industrieel centrum, 1528-1870* (Gorredijk: Noordboek, 2023, 607 pp., ISBN 9789464710083).

Van misschien wel de bekendste Nederlandse regio die niet in een provincienaam voorkomt, Twente, bestond nog geen uitgebreide wetenschappelijk verantwoorde geschiedenis. Twentespecialist Cor Trompetter gaat in dit boek deze uitdaging aan, hoewel hij zich beperkt tot 1528-1870, de periode waar hij zich in zijn eerdere onderzoeken ook vooral op richtte. Aan de ene kant is die beperking verstandig, want het is een enorme klus om alleen zo'n veelomvattend boek te schrijven. Aan de andere kant is het natuurlijk jammer, want een deel over de periode vóór 1528 en een voor de jaren na 1870 zou ook wenselijk zijn. Overigens zou een begin rond 1500, waarbij meer aandacht geschonken zou kunnen worden aan de gedeeltelijke teloorgang van de structuur van de oudere Twentse samenleving, of anders rond 1568, gezien de grote en wat traditionele nadruk in de tekst op de eerste decennia van de Tachtigjarige Oorlog, misschien logischer zijn geweest. Gelukkig heeft Trompetter wel recentelijk aangekondigd aan een vervolg op dit boek te werken.

In het eerste hoofdstuk wordt Twente kort voorgesteld met zijn kleine stadjes en vele dorpen en marken. Deze vallen onder een ingewikkelde uit de middeleeuwen stammende verdeling van bestuurs- en rechtsgebieden. De volgende vijf chronologische hoofdstukken behandelen de politieke ontwikkeling van de regio. Daarbij is het voor de auteur lastig dat de politieke geschiedenis van Twente en die van Overijssel, waar het sinds de volle middeleeuwen deel van uitmaakt, noodzakelijkerwijs veelvuldig samenvallen. Daarna volgen twee hoofdstukken over de bevolkingsontwikkeling en vijf hoofdstukken over de ontwikkeling van de godsdiensten, waaronder twee aparte hoofdstukken over de zeer kleine joodse en doopsgezinde minderheden. Bij de bespreking van het jodendom valt op dat de meeste aandacht gaat naar de achttiende eeuw, terwijl de joodse gemeenschap juist in de negentiende eeuw relatief het grootst was. Na aparte hoofdstukken over de adel en de Twentse marken komen er zes (sociaal)economische hoofdstukken. Daarvan gaan de eerste vier over de landbouw, de textielnijverheid waar Twente om bekend staat, en handel en kleinbedrijf. Daarna zijn er nog extra hoofdstukken over belastingen en over arm en rijk in Twente. Als uitsmijter volgen twee hoofdstukken over onderwijs en criminaliteit. Een nadeel van dit doorlopend door de tijd heen bewegen in een boek dat schommelt tussen chronologisch en thematisch is dat het lezen vaak redelijk wat voorkennis van de algehele politieke en sociaaleconomische geschiedenis vereist, en

dat de opbouw soms resulteert in al dan niet noodzakelijke herhaling van informatie.

De nationale en internationale inbedding van het Twentse historische verhaal is beperkt. Bij het schetsen van de Twentse geschiedenis zouden wat meer verwijzingen naar de verhouding tot (recente) wetenschappelijke inzichten over algemene ontwikkelingen in Nederland verwacht mogen worden. De weinig kritische afbeelding van de (volledig mislukte) heropvoeding van bedelaars in de negentiende-eeuwse kolonies van de Maatschappij van Weldadigheid is hiervan een voorbeeld. Ook is er nauwelijks dieper gaande aandacht voor vraagstukken als de alfabetisering, migranten, sociale structuur en sociale ongelijkheid, sociale mobiliteit en de feitelijke praktijk van erfopvolging.

Merkwaardig zijn dan weer de zeer grote tabellen over de bevolkingsontwikkeling van Twente per plaats. Deze zijn voor de lezer tamelijk ontoegankelijk, omdat deze slechts enigszins begrijpelijk worden na raadpleging van het klein gedrukte onderschrift. Deze tabellen hadden veel korter gekund als de overbodige kolommen met berekeningen waren weggelaten; bovendien hadden ze beter in een bijlage kunnen staan. In de tekst hadden dan korte tabellen afgedrukt kunnen worden, die de algemene uitkomsten voor Twente – zo nodig gesplitst tussen stad en platteland – zouden weergeven.

Hoewel enige voorzichtigheid wordt betracht wat betreft het begrip lokale identiteit in het licht van recente debatten, waagt Trompetter zich hier uiteindelijk toch aan in zijn conclusie. Cruciaal zijn volgens hem de grote machtsverschillen tussen de 'gewone Twentenaren en degenen die boven hen waren gesteld' (510), zowel in de landbouw als in de industrie. Deze leidde echter nooit tot opstanden of grote conflicten. Hij besluit zijn Twentse geschiedenis dan ook met de volgende zin: 'Als een enigszins gesloten aard en een ambivalente houding tegenover alles wat met overheid en gezag te maken heeft Twentenaren karakteriseert, dan ligt hieraan een gemeenschappelijk verleden ten grondslag waarin zwijgen meer loonde dan spreken' (511).

Met ruim 500 bladzijden tekst en een omvangrijk notenapparaat en literatuurlijst steekt Trompetter, qua diepgang en uitgebreidheid, bescheidener en minder wetenschappelijk verantwoorde voorgangers als de *Geschiedenis van Twente. Van prehistorie tot heden* van Gerard Kokhuis (2001) duidelijk de loef af. Toch wreekt zich bij die beoogde diepgang wel dat er sprake is van een boek door één auteur, terwijl de provinciegeschiedenissen van de laatste decennia meestal geschreven zijn door een divers team van specialisten. Gevolg is dat deze geschiedenis van Twente enigszins last heeft van cherry-picking. Sommige stukken zijn extreem gedetailleerd, terwijl elders plotseling zeer grote stappen door de geschiedenis worden gemaakt. In de woorden van de auteur zijn sommige hoofdstukken 'impressionistisch van aard' (15). Oorzaak van deze onbalans is de overvloed of juist het gebrek aan bestaande literatuur en bronnen, maar wellicht ook dat het voor één

auteur erg veel werk is om op alle aspecten van de Twentse geschiedenis even afgewogen in te gaan. Historicus Trompetter heeft in diverse hoedanigheden gelukkig eerder veel over de geschiedenis van de regio gepubliceerd, en hij valt in zijn tekst dan ook frequent terug op zijn onderzoek naar bijvoorbeeld de Twentse textielindustrie, landbouw en demografie, en het jodendom in de regio.

Vooropgezet moet worden dat ik dit boek als niet-Twent – maar wel geboren Overijsselaar – met veel genoegen en plezier gelezen heb. De tekst is goed en toegankelijk geschreven en gelardeerd met vele leuke en interessante verhalen en weetjes, waarbij ook getracht wordt om zowel de steden als het platteland te behandelen. Zo lezen we dat de getrouwde Belt Hermen uit Beuningen in 1648 overspel pleegde en daarvoor een boete van 50 goudgulden kreeg (499). Op pagina 465 gaat het dan weer uitgebreid over Floh, de doopsgezinde predikant van Enschede, en wat deze als provinciaal schoolopziener te stellen had met de lagere scholen in Ootmarsum. Vele van dergelijke verhalen zijn maar in geringe mate relevant voor het algemene beeld, maar ze resulteren wel in een toegankelijk boek voor een in alles wat de Twentse geschiedenis betreft geïnteresseerde algemene lezer. Het blijft vaak wel onvoorspelbaar welk onderwerp al dan niet uitgebreid, aan bod gaat komen. Wat hier ook niet bij helpt, is het ontbreken van een goede verantwoording van de gekozen algemene structuur.

Al met al heeft Cor Trompetter een lezenswaardig, goed onderbouwd en dik boek geschreven, en daarmee een bewonderenswaardige prestatie geleverd. Er valt mijns inziens veel op aan te merken, echter kan niet ontkend worden dat het mooi is dat dit boek er is. Het zal ongetwijfeld goed kunnen dienen als een naslagwerk voor historische kennis van het gebied, vergelijkbaar met veel van de al bestaande provinciegeschiedenissen. In dat opzicht kan het ook prima functioneren als startpunt van verder wetenschappelijk onderzoek naar Twente, onderzoek dat meer aansluit bij bestaande en toekomstige historische vraagstukken dan Trompetter doet.

Richard Paping, Rijksuniversiteit Groningen